

УДК 94(477):[930(71+73)«1960/2000»]

Юрій Кудінов*

**УКРАЇНА РАНЬОМОДЕРНА
В ІСТОРИОГРАФІЇ США ТА КАНАДИ
(60-ті рр. ХХ– початок ХХІ ст.):
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ**

У статті розкрито періодизацію історичної науки США і Канади у дослідженні ранньомодерної історії України. Узагальнено, що найбільший внесок у вивчення ранньомодерної України здійснено україністичними центрами при Гарвардському та Альбертському університетах.

Ключові слова: історіографія, періодизація, ранньомодерна Україна, дискурс, англomовна україніка.

В статье указано периодизацию исторической науки США и Канады в изучении истории Украины раннего нового времени. Обобщено, что наибольший вклад в изучение истории Украины этого периода осуществлено украинистическими центрами при Гарвардском и Альбертском университетах.

Ключевые слова: историография, периодизация, Украина раннего нового времени, дискурс, англоязычная украиніка.

In the article has enlightened the periodization of historical science in the USA and Canada according to investigation of history of Early Modern Ukraine. It is summarized the opinion that the greatest contribution to the examination of history of Ukraine in Early Modern time were made by the centers of Ukrainian studies at Harvard University and the University of Alberta.

Key words: historiography, periodization, Early Modern Ukraine, discourse, English-language Ukrainianica.

Ранньомодерний час у світовій історії охоплює період 1500–1800 рр.¹. В українській версії – від Люблінської унії (1569) до останнього поділу Речі Посполитої (1795), що виправдано основними геополітичними змінами в Центрально-Східній Європі. Існує концептуальна думка в сучасній україн-

* **Кудінов Юрій** – аспірант відділу історії України середніх віків і раннього нового часу Інституту історії України НАН України

Науковий керівник – д. і. н., провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України Чухліб Т.В.

¹ Traditions & Encounters : A Global Perspective on the Past. – New York, etc.: The McGraw-Hill Company, Inc., 2000 / Jerry H. Bentley, Herbert F. Ziegler. – P. 630–631.

ській науці, що початок ранньонової доби в Україні варто вважати злам XVI–XVII ст.².

Виправданість періодизації (1569–1795) обговорювалося на засіданні круглого столу 31 травня 1978 р. «Проблеми термінології та періодизації у викладанні української історії» (м. Лондон, Онтаріо, Канада). Висновки Т.Гунчака (Т.Hunczak), О.Барана (А.Варан), І.Лисяка-Рудницького (І.І. Rudnytsky) базувалися на домінуючому типу річпосполитської «шляхетської демократії», і козацького порядку. Витоки цієї думки І.Лисяк-Рудницький віднайшов в традиції українських істориків М.Драгоманова та В.Липинського, які вважали, що базовий кістяк європейської історії простежувався в Україні, що відрізняє її від Московії³.

Виникає питання доцільної періодизації історичної науки США і Канади, які розвивалися майже синхронно та інтерактивно. Погоджуємося з російським американістом І.Цветковим (И.Цветков), що у питанні періодизації варто звертати увагу на політичну ідеологію, що «пояснюється особливим характером історичного знання, його залежності від соціально-економічних та політичних умов»⁴.

Пропонуємо періодизацію історіографії США і Канади за сферою дослідження ранньомодерної історії України:

1. Початковий період (1890-ті – 1945)
2. Ізоляційний (1946–1960)
3. Імплементацийний (1960-ті – 1991)
4. Переосмислення (з 1991 р.)

«**Початковий**» період невіддільний від славістичних студій, характеризувався впливом історичних знань з Європи. Трансформування історичної науки на засадах вивчення історії «як було насправді» запозиченого від німецької історіографії, зокрема Л. фон Ранке (L. von Ranke). Цінними вважаємо монографію У.П.Крессона (W.P.Cresson) «The Cossacks» (1919)⁵ де прописуються проблеми українського козацтва та книгу Д.Вернадського (G.Vernadsky) про Б.Хмельницького⁶. Період пов'язаний із внутрішніми змінами в американській історіографії, оскільки з 1890-х зароджується

² Матях В.М. Новістика в системі української історіографії // Україна кризь віки: Збірник наукових праць на пошану академіка НАН України професора Валерія Смоля. – К., Інститут історії України НАН України, 2010. – С. 82.

³ Rudnytsky I. Rethinking Ukrainian History / I. Rudnytsky, J-P. Himka. – Edmonton: CIUS Press, 1981. – P. 238-239, 247, 255, 258,

⁴ Цветков А.И. Американские историки: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 2008. – С. 8–9.

⁵ Cresson W.P. The Cossacks: Their History and Country. – New York: Brentano's, 1919. – 239 p.

⁶ Vernadsky G. Bohdan: Hetman of Ukraine. – New Haven: Yale University Press; London–Humphrey Milford: Oxford University Press. – 1941. – VII, 150 p.

академічна історична наука, історики вже не виїжджали до Європи за досвідом⁷.

Перші контакти між канадськими та українськими істориками, зокрема з Д.Дорошенком прописав Т.Приймак (Т.Рымак). Д.Дорошенко видав у Едмонтоні першу синтетичну працю англійською по історії України (1939)⁸. До 1950 р. були відомі інші синтетичні праці: В.Аллена (1940) (W.Allen), У.Чемберліна (1944) (W.Chamberlin), К.Меннінга (1947) (C.Manning), перекладена книга «Історія України» (1941) М.С.Грушевського⁹.

«Ізоляційний» період характеризувався міграцією українських учених з Європи до Північної Америки із утворенням центрів емігрантської науки – Української вільної академії наук в США (1950) та Канаді (1949), Наукового товариства імені Шевченка у США (1947) і Канаді (1949), які були ізольовані від провідних наукових осередків науки – університетів¹⁰.

Як вважали американські та канадські україністи, особливо у 1940–1950-ті рр. відбувалося ігнорування української історії, яка була частиною російської: С.Плохій (S.Ploky)¹¹, Т.Приймак¹², Л.Гордон (L.Gordon)¹³. Зокрема, Л.Винар (L.Wynar) відзначав, що російська імперська періодизація була прийнята багатьма американськими істориками, адже в 1930–1940 рр., багато з них облаштувалися в головних американських університетах: Колумбійському, Каліфорнійському (Берклі), Гарвардському, Єльському¹⁴.

«Імплементацийний» етап (1960–1991) пояснюється співпрацею істориків українського походження з інституціями США і Канади. Поглиблене вивчення історії ранньомодерного часу, з наголошенням на козацьких студіях. Переважна англомовність досліджень. Хоча виникають нові інституції з використанням у науці української мови – Українське історичне товариство. Зокрема, Т.Приймак вказав на кризу товариства наприкінці 1960-х рр., адже

⁷ Цветков А.И. Американские историки: Учебное пособие. – СПб.: Изд-во С.-Петербург. Ун-та, 2008. – С. 13–14.

⁸ Prymak T. Dmytro Doroshenko and Canada // Journal of Ukrainian Studies [Далі – JUS]. – 2005. – Winter. – Vol. 30. – No. 2. – P. 9–10.

⁹ Halecki O. Borderlands of Western Civilization: A History of East Central Europe. – New York: The Ronald Press Company, 1952. – P. 478.

¹⁰ Домбровський О. Вступне слово // Українська вільна академія наук: Ювілейне видання присвячене двадцятиліттю діяльності 1945–1965. – Нью-Йорк: Ukrainian Academy of Arts and Sciences in the U.S., Inc, 1967. – P. 5–7.

¹¹ Ploky S. Revisiting the 'Golden Age': Mykhailo Hrushevsky and the Early History of the Ukrainian Cossacks // Hrushevsky M. History of Ukraine-Rus': In 10 volumes. The Cossack Age to 1625: Transl. by Bohdan Struminski / M.Hrushevsky; S.Ploky, consulting editor, F.Sysyn, editor-in-chief. – Edmonton-Toronto: CIUS Press, 1999. – Vol. 7. — P. li– lii.

¹² Prymak T. Lubomyr Wynar and the Ukrainain Historical Association // JUS. – 2006. – Summer-Winter. – Vol. 31. – No. 1/2. – P. 208.

¹³ Gordon L. Cossack Rebellions: Social Turmoil in the Sixteenth-Century Ukraine. – Albany: State University of New York Press. – 1983. – P. 261–262.

¹⁴ Rudnytsky I. Rethinking Ukrainian History / I. Rudnytsky, J-P. Himka. – Edmonton: CIUS Press, 1981. – P. 266–267.

багато емігрантських істориків покоління 1917 р. відійшли у вічність, а з молодого покоління не усі могли вільно писати українською мовою¹⁵.

Період «*переосмислення*» (з 1991). Розпад біполярного світу і утворення незалежної України призвели до поступового початку переосмислення попередніх інтерпретацій. Історики США та Канади збагнули, що актуальність советології занепадає, тому особливо звернулися до проблем мультикультуралізму в частинах Російської імперії, національних рухів, тобто прийшли тенденції до зменшення русоцентричності¹⁶.

На базі вищезазначених основних періодів американсько-канадської історіографії варто суттєво акцентувати увагу на періодах «імплементативному» та «переосмислення», коли власне відбулося сходження українських студій на новий концептуальний рівень.

Багато молодих істориків США і Канади були пов'язані з Українським науковим інститутом Гарвардського університету та Канадським інститутом українських студій Альбертського університету (Далі – УНІ ГУ та КІУС АУ відповідно), метою яких було вивести українську науку «з гетто» (ізоляції), також легітимізувати її з престижними університетами, щоб виховувати нових науковців¹⁷. О.Пріцак (O.Pritsak) детально описав процес створення українознавчої кафедри у Гарвардському університеті 22 січня 1968 р., та інституту (1973).¹⁸ М.Лупул (M.Lupul) – перший директор КІУС АУ на основі персональних спогадів навів хронологію створення центру 1 липня 1976 р.¹⁹

В імплементативному періоді була відома дискусія між О.Пріцаком та Д.Решетаром (1963) (J.Reshetar) з одного боку та І.Лисяком-Рудницьким, з іншого. Історики заперечували тезу останнього про «неісторичність» української нації через відсутність плинності державного будівництва шляхом втрати еліти, зокрема наприкінці ранньомодерного часу²⁰.

Яскравим підтвердженням використання концепції фронтір-студій була праця Ф.Лонгворта (P.Longworth) «The Cossacks» (1970). Протягом 1972–1973 рр. мала місце дискусія між ним та І.Лисяком-Рудницьким²¹. І. Лисяк-Рудницький критикував його за помилки у методології, тобто ігнорування у

¹⁵ Prymak T. Lubomyr Wynar and the Ukrainain Historical Association // JUS. – 2006. – Summer-Winter. – Vol. 31. – No. 1/2. – P. 211.

¹⁶ Петровський В.В. Українсько-російські взаємини в сучасній західній науковій літературі (1991–2001 рр.). – Х.: Майдан, 2003. – С. 127.

¹⁷ Subtelny O. The Current State of Ukrainian Historiography // JUS. – 1993. – Summer-Winter. – Vol. 18. – No. 1/2. – P. 49.

¹⁸ Pritsak O. Ukrainian Studies at Harvard University // Український історик. – 1969. – Рік VI. – № 24. – P. 64.

¹⁹ Lupul M. The Establishment of the Canadian Institute of Ukrainian Studies at the University of Alberta: A Personal Memoir // JUS. – 1993. – Summer-Winter. – Vol. 18. – No. 1/2. – P. 1–2.

²⁰ Pritsak O., Reshetar J. The Ukraine and the Dialectic of Nation-Building // Slavic Review. – 1963. – June. — Vol. 22. – No. 2. –P. 224.

²¹ Rudnytsky I. A Study of Cossack History // Slavic Review. – 1972. – Vol. 31. – No. 4. – P. 875.

компаративних студіях паритетного представлення українського і російського козацтва. Висновки Ф. Лонгворта мають однобоко проросійський погляд, зокрема ігнорування ним існування держави Гетьманщина, створену українським козацтвом²².

Як вважав С. Плохій дані русоцентричні теорії до 1980-х рр. стали застарілими ніж нормою, адже наприклад з'явилася праця Л. Гордон на основі теорії «соціального бандитизму» Е. Гобсбаума (E. Hobsbawm) про козацькі повстання наприкінці XVI ст., Ф. Сисина (F. Sysyn) про українську національну ідентичність у контексті козацької історії²³.

Наукові центри у Гарвардському та Альбертському університетах заснували провідні часописи українознавства у світі, у яких плідно представлені студії історії України (1569–1795 рр.) – «Harvard Ukrainian Studies» (1977 р.)²⁴ і «Journal of Ukrainian Studies» (1976 р.) відповідно.

Заслугує на високу наукову цінність проект «Гарвардська бібліотека давнього українського письменства», що вміщує переклади та факсиміле давньоукраїнських текстів до кінця XVIII ст.²⁵.

У НІ ГУ та КІУС АУ тематика досліджень ранньої історії України: політична культура та проблеми примордіалізму (Ф. Сисин²⁶ та ін.), діловодство, канцелярія (П. Кеннеді-Гримстед (P. Kennedy-Grimsted), Б. Струмінський (B. Struminsky), В. Остапчук (V. Ostapchuk), культура (П. Левін (P. Lewin))²⁷.

²² Longworth P. Letters // Slavic Review. – 1974. – June. – Vol. 33. – No. 2. – P. 414.

²³ Ploky S. Revisiting the 'Golden Age': Mykhailo Hrushevsky and the Early History of the Ukrainian Cossacks // Hrushevsky M. History of Ukraine-Rus': In 10 volumes. The Cossack Age to 1625: Transl. by Bohdan Struminski / M. Hrushevsky; S. Ploky, consulting editor, F. Sysyn, editor-in-chief. – Edmonton-Toronto: CIUS Press, 1999. – Vol. 7. — P. li– lii.

²⁴ Pritsak O., Ševčenko I. A Note from the Editors // Harvard Ukrainian Studies. [Далі – HUS]. – 1977. – March. – Vol. 1. – No. 1. – P. 5–6.

²⁵ Наприклад, The Diariusz podrozny of Pylyp Orlyk (1720–1726) / P. Orlyk; introduction O. Subtelny. – Harvard Library of Early Ukrainian literature texts. – Vol. 5. – Cambridge, MA: HURI Press. – 1989. – XLIV, 794 p; The Diariusz podrozny of Pylyp Orlyk (1727–1731) / P. Orlyk; introduction O. Pritsak. – Harvard Library of Early Ukrainian literature texts. – Vol. 6. – Cambridge, MA: HURI Press, 1988. – XXVII, 867 p.

²⁶ Sysyn F.E. Between Poland and the Ukraine. The Dilemma of Adam Kysil, 1600–1653. – Cambridge, MA: HURI Press, 1985. – XV, 406 p.

²⁷ Kennedy-Grimsted P. The Ruthenian (Volhynian) Metrica: Polish Crown Chancery Records for Ukrainian Lands, 1569-1673 // HUS. – 1990. – No. 1/2. – P. 7–60; Struminsky B. Ukrainian Hetmans' *Universaly* (1678–1727) // HUS. – 1981. – Vol. 5. – No. 3. – P. 335–350; Ostapchuk V. The Publication of Documents on the Crimea Khanate in the Topkapı Sarayı : New Sources for the History of the Black Sea Basin // HUS. – 1982.– Dec. – Vol. 6. – No. 4. – P. 500–528; Lewin P. Drama and Theatre at Ukrainian School in the Seventeenth and Eighteenth Centuries: The Bible as Inspiration of Images, Meanings, Style, and Stage Productions // The Kiev Mohyla Academy. Commemorating the 350th Anniversary of its Founding (1632) / [Foreword by Omeljan Pritsak]. – Cambridge, Mass.: Published by the Ukrainian Research Institute of Harvard University, 1985. – (Published simultaneously as Vol. 8, № 1/2 (1984) of Harvard Ukrainian Studies). – 1985. – P. 93–122; Pelenski J. The Origins of the Official

Географічний принцип дослідників США і Канади широко представлений знаними науковими центрами-університетами: Колумбійський (А.Камінський (A.Kaminski), Г.Бабинський (H.Babinski)), Айовський (Я.Пеленський (J.Pelensky), Манітоби (А.Баран), Мічигану (З.Когут) (Z.Kohut), Каліфорнії (О'Браєн (O'Brian), Д.Фрик (D.Frick)), Огайо (Т.Мацьків) (T.Mackiw), Чикаго (Д.Кракрафт) (J.Cracraft), Вашингтонський (Д.Вауг) (D.Waugh), Сельський (П.Бушкович) (P.Bushkovitch)²⁸ та інші.

Історики США і Канади у власних міркуваннях спиралися на наукові здобутки попередників з української (державницький та народницький напрями), радянської, американської, канадської, польської історіографічних традицій²⁹.

Актуальними темами для дослідників залишалися ті, які стосуються проблеми руського питання, існування українського державного будівництва, постатям Б. Хмельницького, І. Мазепи, і які співвідносяться з історією Росії.

Серед рецензій, що видавалися у провідних історичних часописах:

Muscovite Claims to the «Kievan Inheritance» // HUS. – 1977. – March. – Vol. 1. – No. 1. – P. 29–52; *Baran A.* Documents the Imperial invitation to the Cossacks to participate in the Thirty Years' war 1632 // HUS. – 1977. – Vol. 1. – No. 3. – P. 330–346; *Kohut Z.* A Gentry Democracy within an Autocracy: The Politics of Hryhorii Poletyka (1723/1725–1784) // *Eucharisterion: Essays presented to Omeljan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students / Eds. by Ihor Ševčenko, Frank Sysyn with the assistance of Uliana M. Pasicznyk: In two Parts.* – Cambridge, Mass.: Published by the Ukrainian Research Institute of Harvard University, 1980. – (Published simultaneously as Vol. 3/4 (1979/1980) of Harvard Ukrainian Studies). – Part 2. – 1980. – P. 507–519; *O'Brien C.* *Bickford* Muscovy and the Ukraine From the Pereiaslavl Agreement to the Truce of Andrusovo, 1654–1667. – Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1963. 138 p; *Frick D.* Meletij Smotryc'kyj and Ruthenian question in the Early Seventeenth century // HUS. – 1984. – Vol. 8– No. 3/4. – P. 351–375.

²⁸ *Kaminski A.* The Cossack Experiment in SZLACHTA Democracy in the Polish-Lithuanian Commonwealth: The Hadiach (HADZIACZ) Union // HUS. – 1977. – Vol. 1. – No. 2. – P. 178–197; *Babinski H.* The Mazeppa legend in European Romanticism. – New York; London: Columbia University Press. – 1974. – 164 p.; *Mackiw T.* Prince Mazepa: Hetman of Ukraine in contemporary English publications 1687–1709. – Ukrainian Research and Information Institute, Inc., Chicago, 1967. – 126 p; *Cracraft J.* Prokopovič's Kiev Period Reconsidered // HUS. – 1978. – June. – Vol. 2. – No. 2. – P. 138–157; *Waugh D. C.* Ioannikii Galiatovs'kyi's Polemics against Islam and Their Muscovite Translations // *Eucharisterion: Essays presented to Omeljan Pritsak on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students / Eds. by Ihor Ševčenko, Frank Sysyn with the assistance of Uliana M. Pasicznyk: In two Parts.* – Cambridge, Mass.: Published by the Ukrainian Research Institute of Harvard University, 1980. – (Published simultaneously as Vol. 3/4 (1979/1980) of Harvard Ukrainian Studies). – Part 2. – 1980. – P. 908– 919; *Bushkovitch P.* The Formation of a National Consciousness in Early Modern Russia // *Concepts of Nationhood in Early Modern Eastern Europe / Eds. by Ivo Banac, Frank E. Sysyn with the assistance of Uliana M. Pasicznyk.* – Cambridge, Mass.: Published by the Ukrainian Research Institute of Harvard University, 1987. – (Published simultaneously as Vol. 10, № 3/4 (1986) of Harvard Ukrainian Studies). – 1987. – P. 355–376.

²⁹ *Ясь О.В.* Державницька традиція в українській зарубіжній історичній науці 1945–1991 рр.: Дис... канд. іст. наук: 07.00.06 / Ясь Олександр Васильович. – К., 2000. – С. 29.

«Harvard Ukrainian Studies», «Slavic Review», «The Russian Review», «The American Historical Review», «Journal of Ukrainian Studies» на праці, написані істориками США і Канади, а також УРСР, РРФСР, ПНР, Туреччині висвітлювалися проблеми вивчення українського минулого у ранній новий час. Доцільно наголосити, що сфера інтересів авторів рецензій не завжди знаходилася в площині суто української ранньомовної історії, а в советології та історії Центрально-Східної Європи загалом.

В етапі «*переосмислення*» (з 1991 р.) відбулися певні еволюційні зміни. Як вважав С.Плохій, дезінтеграція СРСР показала, що західні медіа неправомірно використовували «Радянський Союз» і «Росія» взаємозаміно³⁰. Праці істориків з діаспори почали перекладатися і видаватися в Україні і, звичайно, це стимулює до наукового дискурсу³¹.

У 1995 р. розгорнулася дискусія ініційована М. фон Гаґеном (M. Von Hagen) на сторінках «Slavic Review» про стан дослідження і перспективи українських студій. С. Плохій сумнівався, наголошуючи це у відповіді М. фон Гаґену, що нові кафедри вивчення історії України з'являться у США і Канаді, адже вже існують центри в руслі російських та східноєвропейських студій, окрім випадку, якщо вони будуть спонсоровані громадами³².

КІУС АУ та УНІ ГУ були часто співорганізаторами міжнародних конференцій, та публікації матеріалів відомих українців та русистів (Д.Фрик, Пол Бушкович, Валері Ківелсон (Valerie Kivelson), Ненсі Шилдз-Коллман (Nancy Shields Kollmann), Гарлі Голдблатт (Harley Goldblatt) та ін.³³), статті на пошану директора КІУС АУ Зенона Когути³⁴.

Колосальним проектом КІУС АУ є видання перекладу українського гранднаративу М.С.Грушевського «Історія України-Руси» за задумом Ф.Сисина, директора Центру імені Петра Яцика, та за сприяння пожертв української діаспори³⁵.

³⁰ Plokhy S. *The Origins of the Slavic Nations: Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus*. — New York: Cambridge University Press, 2006. — P. 1.

³¹ Hagen von M. *Does Ukraine Have a History?* // *Slavic Review*. — 1995. — Vol. 54. — Autumn. — No. 3. — P. 672.

³² Plokhy S. *The History of a «Non-Historical» Nation: Notes on the Nature and Current Problems of Ukrainian Historiography* // *Slavic Review*. — 1995. — Autumn. — Vol. 54. — No. 3. — P. 715.

³³ Камень Краежгльнь. *Rhetoric of the Medieval Slavic World. Essays presented to Edward I. Keenan on his Sixtieth Birthday by his Colleagues and Students* / Edited by Nancy Shields Kollmann, Donald Ostrowski, Andrei Pliguzov, Daniel Rowland. — Cambridge, MA: Ukrainian Research Institute Harvard University, 1995. — XXV, 783 p.; *Culture, Nation, and Identity: The Ukrainian-Russian Encounter (1600– 1945)* / Kappeler A., Kohut Z. E., Sysyn F. E., and M. von Hagen. — Edmonton: CIUS Press, 2003. — XIV, 381 p.

³⁴ Synopsis: *A Collection of Essays in Honour of Zenon E. Kohut* / S. Plokhy and F. Sysyn. — Edmonton; Toronto: CIUS Press, 2005. — XVIII, 481 p.

³⁵ Hrushevsky M. *History of Ukraine-Rus'*: In 10 volumes. *The Cossack Age to 1625*: Transl. by Bohdan Struminski / Hrushevsky M.; S. Plokhy, consulting editor, F. Sysyn, editor-in-chief. — Edmonton-Toronto: CIUS Press, 1999. — Vol. 7 — P. viii.

З 1991 р. відбулося детальне вивчення проблем витоків української нації від руської та козацької, що детально проаналізували на базі компаративного та інтелектуального аналізу Д.Фрик³⁶ та С.Плохій³⁷, і навіть віртуальної історії³⁸.

Поле зору істориків США і Канади почало базуватися на переосмисленні прикордонь імперій з позицій полікультурності та полінаціональності (Д.ЛеДонн (J.LeDonne), А.Камінський та ін.)³⁹.

Ми погоджуємося з саморефлексією відомих українців, що майже усі американські історики українського походження не експериментували у методологіях, а використовували традиціоналістські, позитивістські підходи⁴⁰.

Як висловилися науковці під час вищезгаданого круглого столу (1978) – майбутнє українських студій на Заході залежатиме від кількості неукраїнських істориків⁴¹. Сподіваємось їх участь ствердить нові тенденції у перспективі переосмислення історії України. На нашу думку, історія України надалі вивчатиметься в контексті пострадянських та східноєвропейських студій науковцями США і Канади. Зміни відбудуться коли Україна вступить до Європейського Союзу, що призведе до трактування її минулого в контексті європейстики, шлях до цього залежить від політичних процесів та налагодження співпраці українських фахівців з європейськими колегами.

³⁶ Frick D. Meletij Smotryc'kyj. — Cambridge, MA: HURI Press, 1995. — XVII, 360 p.

³⁷ Ploky S. The Origins of the Slavic Nations: Premodern Identities in Russia, Ukraine, and Belarus. — NY: Cambridge University Press, 2006. — XIX, 379 p.

³⁸ Ploky S. The Cossacks and Religion in Early Modern Ukraine. — NY: Oxford University Press, Inc, 2001. — P. 334.

³⁹ LeDonne J. The Russian Empire and the World, 1700-1917: The Geopolitics of Expansion and Containment. — NY: Oxford University Press, 1997. — P. XII; Kaminski A. S. Republic vs. Autocracy. Poland-Lithuania and Russia, 1686–1697. — Cambridge, MA: HURI Press, 1993. — 313 p.

⁴⁰ Subtelny O. The Current State of Ukrainian Historiography // JUS. — 1993. — Summer-Winter. — Vol. 18. — No. 1/2. — P. 42–43, 54.

⁴¹ Rudnytsky I. Rethinking Ukrainian History / I. Rudnytsky, J-P. Himka. — Edmonton: CIUS Press, 1981. — P. ix.